

Fecr Yayınları: 649

OSMANLI FAKİHLERİNDEN İBN KÂDÎ AYASLÛĞÎ
VE ESERİ *ŞERHU MECMA'İL-BAHREYN*

Dr. Murat PEÇE

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Editör
Dr. Yahya SOLMAZ

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Şubat 2023

ISBN: 978-625-8304-96-1

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

OSMANLI FAKİHLERİNDEN
İBN KÂDÎ AYASLÛGÎ VE ESERİ
ŞERHU MECMA'İL-BAHREYN

Dr. Murat PEÇE

Ankara 2023

Dr. Murat PEÇE

1982 yılında Rize’de doğdu. 1993’te Rize Güneysu Merkez Kur’an Kursu’nda hafızlığını tamamladı. 1999’da İstanbul Eyüp İmam Hatip Lisesi’nden mezun oldu. 2000-2004 yılları arasında özel olarak İslâmî ilimler dersleri aldı ve kıraâtı aşere okudu. 2007 yılında Ankara Üniv. İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 2015 yılında Recep Tayyip Erdoğan Üniv. SBE Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında “*el-İhtiyâr* Adlı Eserde Mezheplere Yapılan Atıflar ve Kaynak Değerleri” adlı teziyle yüksek lisansını tamamladı. 2022 yılında Ankara Yıldırım Beyazıt Üniv. SBE Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında “*Ayaslûgî’nin Şerhu Mecma’i’l-Babreyn* Adlı Eserinin Tahkik ve Tahlili” adlı tez çalışması ile doktor oldu.

2004 yılında İmam-Hatip olarak memuriyete başlayan PEÇE, 2009 yılına kadar bu görevde bulundu. 2009 yılında kursiyer olarak başladığı İstanbul Haseki Dini Yüksek İhtisas Merkezi’nden 2012 yılında mezun oldu. 2012-2013 yılları arasında Rize Kalkandere İlçesinde Vaiz olarak görev yaptı. 2013 yılında Din İşleri Yüksek Kurulu Uzman Yardımcısı olarak atandı. 2016 yılında “İslam Hukuku Açısından Trafik Kazalarının Mâlî ve Cezâî Sorumluluğu” isimli çalışmasıyla Kurul Uzmanı olan PEÇE, halen bu görevi yürütmektedir. Evli ve dört çocuk babası olup Arapça bilmektedir.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	8
ÖN SÖZ.....	9

GİRİŞ İBN KÂDÎ AYASLÛĞÎ

1. Ayasuluk.....	14
2. Ayaslûğı'nin Yaşadığı Dönem	16
3. İsmi, Nesebi ve Doğumu.....	17
4. Hocaları.....	19
5. Öğrencileri	19
6. Eserleri	21
7. Vefatı.....	23

BİRİNCİ BÖLÜM *MECMA'UL-BAHREYN*

1.1. Fıkıh Literatüründeki Yeri ve Kaynakları.....	25
1.2. Konuların Sistematiği.....	27
1.2.1. Fakihlerin İhtilaf Ettiği Konularda Kullanılan Yöntemler....	27
1.2.2. Fakihlerin İttifak Ettiği Konularda Kullanılan Yöntemler....	31
1.2.3. Fakihler İçin Kullanılan Rumuzlar	32
1.3. Metin Üzerine Yapılan Çalışmalar.....	33
1.3.1. Şerh Çalışmaları	33
1.3.2. Ta'likler ve Diğer Çalışmalar.....	36

İKİNCİ BÖLÜM *ŞERHU MECMA'İL-BAHREYN*

2.1. <i>ŞERHU MECMA'İL BAHREYNİN TAHKİKİ</i>	39
2.1.1. Eserin Müellife Nispeti	39
2.1.2. Eserin Nüshaları	40
2.1.2. Eserin Kaynakları	46
2.1.2.1. Dil ve Edebiyat Kaynakları.....	46

2.1.2.2. Hadis Kaynakları.....	47
2.1.2.3. Tefsir Kaynakları.....	49
2.1.2.4. Fıkıh Kaynakları.....	50
2.1.3. Eserde Görüşleri Zikredilen Âlimler	67
2.1.3.1. Biyografilerine Ulaşılan Âlimler.....	68
2.1.3.2. Biyografilerine Ulaşılamayan Âlimler	81
2.1.4. Tahkikte İzlenen Yöntem	82
2.1.4.1. Konu Başlıklarını Düzenleme	82
2.1.4.2. Âyetlerin Tahriri.....	83
2.1.4.3. Hadislerin Tahriri.....	84
2.1.4.4. Garib Kelimelerin Açıklanması.....	84
2.1.4.5. İslâm Âlimleri ve Eserlerin Künyeleri	84
2.1.4.6. Nüshalarla İlgili Düzenleme	85
2.1.5. Eserde Zikredilen Kâideler	88
2.2. ŞERHU MECMA'İL BAHREYN'İN TAHLİLİ	99
2.2.1. Eserin Önemi.....	99
2.2.2. Eserin Genel Muhtevası ve Özellikleri	101
2.2.3. Eserin Sistematiği	105
2.2.3.1. Konu Başlıkları.....	105
2.2.3.2. Konulara Giriş Yöntemi.....	105
2.2.3.3. Kapalı Kelimelerin Açıklanması.....	106
2.2.3.4. Konuların İzah Edilmesi	107
2.2.3.5. Mübhem Konuların Açıklanması.....	111
2.2.3.6. Konuyla ilgili Fetvâda Esas Olan Görüşlerin Zikredilmesi	112
2.2.3.7. Fakihler Tarafından Tercih Edilen Görüşlerin Belirtilmesi	113
2.2.3.8. Usul Kaideleri ve Genel Kuralların Kullanılması	113
2.2.3.9. Şiirle İstihâd.....	114
2.2.3.10. Sözlük ile İstihâd	115
2.2.3.11. Farsça İfadelerin Kullanılması.....	116
2.2.3.12. Bölgesel Görüş Farklılıkları.....	117
2.2.3.13. Şaz Görüşlere Yer Verilmesi	119
2.2.3.14. Âyetlerin Kullanım Yöntemi.....	121
2.2.3.15. Hadislerin Kullanım Yöntemi.....	123
2.2.4. Ayaslügi ile İbnü's-Sââtî'nin Şerhleri Hakkında Özlü Değerlendirme	126

2.3. AYASLÜĞİYE AİT GÖRÜŞLER.....	128
2.3.1. Fıkıh Kaynaklarından Yaptığı Nakillere Eleştirileri.....	129
2.3.2. Daha Uygun Bir İfade Arayışı.....	130
2.3.3. Daha Uygun Bir Delil veya İlet Sunması	132
2.3.4. Delili veya İzahı Konunun İçeriğine Uygun Görmemesi	133
2.3.5. Görüşlere Üstünlük Atfetmesi	136
2.3.6. Problemleri Gördüğü Konulara Temas Etmesi.....	137
2.3.7. Çelişkili veya Hatalı Görüşleri Belirtmesi	138
2.3.8. İtiraz Edilen Konulara Yanıtlar Vermesi.....	139
2.3.9. Fetvaya Esas Olan Görüşleri Belirtmesi.....	140
SONUÇ.....	143
KAYNAKÇA.....	147
DİZİN	157

KISALTMALAR

a	: Varağın ön sayfası
a.s.	: Aleyhisselâm
b.	: Bin, İbn
b	: Varağın arka sayfası
bk.	: Bakınız
b.y.	: Basım yeri yok
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
ed.	: Editör
haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
ktp.	: Kütüphanesi
nr.	: Numara
md.	: Maddesi
nşr.	: Neşreden
r.a.	: Radıyallahüanh
s.	: Sayfa
s.a.s.	: Sallallahu aleyhi ve sellem
thk.	: Tahkik eden
ts.	: Tarihsiz
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
öl.	: Ölüm Tarihi
öl.y.	: Ölüm tarihi yok
vb.	: Ve benzerleri
vd.	: Ve diğerleri
vr.	: Varak numarası
yay.	: Yayınları

ÖN SÖZ

Fıkıh ilmi, vahiy döneminden itibaren pek çok aşamadan geçmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s.) döneminde ortaya çıkan meseleler vahyin kontrolünde çözüme kavuşturuluyordu. Onun vefatının ardından İslâm coğrafyasının genişlemesi ve benzeri sebeplerle ortaya çıkan yeni meselelerin çözümünde icthâd faaliyetleri başlamıştır. İslâm beldelerinin çoğalmasıyla birlikte çeşitli bölgelere giden sahâbîler, bir yandan eğitim-öğretim, tebliğ, cihad gibi faaliyetlerde bulunmuş, öte yandan çeşitli ilim halkaları oluşturarak tâbîn âlimleri yetiştirmişlerdir. Zaman içerisinde bu âlimler ve bunların yetiştirdikleri fakihler arasında icthâd yöntemlerinde, fetvâ ve kazâ hususlarında farklılaşmalar görülmüştür. Bunun doğal bir sonucu olarak da fıkıh ekolleri oluşmuştur. Bunlardan biri, İmam Ebû Hanîfe'nin (öl. 150/767) etrafında şekillenen ve zamanla "Hanefî Mezhebi" olarak literatüre geçen Kûfe ekolüdür.

İmam Ebû Hanîfe, sayısız icthadda bulunmakla birlikte bunları yazmamış ve icthad metodunu anlatan bir eser kaleme almamıştır. O, fikhî meseleleri icthad ehli talebeleriyle derin bir şekilde müzakere ettikten sonra meydana gelen sonuçları yazdırma yöntemini benimsemiştir. İmam Ebû Yûsuf (öl. 182/798) ve İmam Muhammed (öl. 189/805) başta olmak üzere Ebû Hanîfe'nin önde gelen talebeleri, onun görüşleri yanında kendi görüşlerini de yazıp telif etmişlerdir. Söz konusu yöntemle Hanefî mezhebiyle ilgili fikhî görüşler bir araya toplanarak tasnif edilmiş ve kitap haline getirilmiştir.

İmam Muhammed tarafından kaleme alınan ve “Zâhirü’r-rivâye” ismiyle bilinen kitaplar, Hanefî fikhının temelini oluşturmuştur. Daha sonra Hanefîliğin geniş bir coğrafyaya yayılmasıyla birlikte Hanefî müçtehitlerin görüşlerini derleyen eserler, şerhler, hâşiyeler, ta’likler, fetvâ kitapları ve Hanefî fikhını özlü bir şekilde ele alan muhtasar temel metinler kaleme alınmıştır. Böylece zaman içerisinde engin bir fıkıh külliyati oluşmuştur.

Bu bağlamda Hanefî fıkıh literatüründe “mütün-i erbaa” olarak şöhret bulan Burhânüşşeria el-Evvel’in (öl. VII-VIII./XIII-XIV. yüzyıl) *Vikâyetü’r-rivâye*, Mevslî’nin (öl. 683/1284) *el-Muhtâr*, İbnü’s-Sââtî’nin (öl. 694/1295) *Mecma’u’l-babreyn* ve Ebü’l-Berekât en-Nesefî’nin (öl. 710/1310) *Kenzü’d-dekâik* isimli eserleri önemli bir yere sahiptir.

İbnü’s-Sââtî söz konusu eserini, Kudûrî’nin (öl. 428/1037) *el-Muhtasar* adlı kitabı ile Necmeddîn en-Nesefî’nin (öl. 537/1142) *el-Manzûmetü’n-Nesefîyye* isimli kitabını cemetmek suretiyle telif etmiştir. Bununla birlikte eserine önemli konular ilave etmiş, sahih ve fetvaya esas olan görüşleri belirtmiş ve Hanefî fakihlerin yanı sıra Şâfiî ve Mâlikî âlimlerin görüşlerine işaret etmiştir.

Zikri geçen eser bu denli önemli olmasına rağmen diğer temel eserler kadar ilmî ve akademik alanlarda gereken rağbeti görmemiştir. Kanaatimizce bunun en önemli sebeplerinden biri, esere ait şerhlerin günümüze değin yazma olarak kalmasıdır. Bu şerhlerden biri, çalışmamıza konu olan Osmanlı Fakihî Mehmed b. Yûnus el-Ayaslûgî’nin (öl. 831-850/1427-1446) telif ettiği *Şerhu Mecma'îl-babreyn* isimli eserdir. Doktora tezi olarak yaptığımız çalışmamızda

Ayaslûgî'nin bu eserinin tahkik ve tahlili yapılmıştır. Amacımız, bu eseri ilim dünyasına kazandırmak suretiyle söz konusu fıkıh külliyyatına deryada katre misali katkı sağlamaktır.

Söz konusu çalışmadan üretilen elinizdeki bu eserde bir yandan Hanefî fakihlerinden bir âlimi ve onun eserini tanıtmış; diğer yandan hicrî VIII-IX. asırlarda mezhep içerisindeki fikhî canlılığı ve hareketliliği görmüş; ayrıca eser çerçevesinde Hanefî mezhebinin diğer mezheplerle etkileşimi hakkında kanaat sahibi olacağız.

Çalışmamız giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Ayaslûgî'nin biyografisine yer verilmiştir. Birinci bölümde *Mecma'û'l-bahreyn* metniyle ilgili önemli bilgiler sunulmuştur. Üçüncü bölümde ise Ayaslûgî'nin *Şerhu Mecma'î'l-bahreyn* adlı eserinin tahkiki ve tahlili ile ilgili bilgiler ele alınmıştır.

Bu vesile ile her zaman beni destekleyen, takdir ve taltif eden ve çalışmam süresince bana katkı sunan sayın hocam Prof. Dr. Ahmet Ünsal'a teşekkür gönül borcumdur. Ayrıca tezin çalışılmasına bizi teşvik eden ve tezin şekillenmesinde tecrübelerinden istifade ettiğim Prof. Dr. Kaşif Hamdi Okur ve Doç. Dr. Mustafa Bülent Dadaş'a, araştırmam boyunca yönlendirmelerini bizden esirgemeyen Doç. Dr. Aytaç Aydın'a, Dr. Öğr. Üyesi İlyas Kaplan'a, Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı Dr. Yahya Solmaz'a ve bu süreçte bana destek olan aileme teşekkürlerimi sunuyorum.

Gayret bizden, muvaffakiyet Allah'tandır.